

Sprawozdanie

Komisji przemysłowej o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego „Krajowe szkoły zawodowe i warsztaty instrukcyjne“.

Wysoki Sejmie!

Zestawienie tabelaryczne, dołączone do sprawozdania krajowej komisji dla spraw przemysłowych, wykazuje, że w kraju naszym istnieje 31 krajowych szkół zawodowych; w szczególności dziewięć szkół dla wyrobów z drzewa i łożyny, trzy dla wyrobów garn-carskich, trzy dla wyrobów ze skóry, dziewięć tkackich, jedna sukienicza, jedna powro-źnicza, trzy koronkarskie, a wreszcie jedna dla nauki hafciarstwa.

W poszczególnych kategoriach szkół zarządzane zostały w roku ubiegłym pewne zmiany, które o ile dotyczą organizacyi tychże szkół, znajdują wyraz w niniejszem spra-wozdaniu. Zamierzone przeniesienie szkoły koszykarskiej z Jasła do Skołyszyna, nastąpiło w roku ubiegłym, statut organizacyjny dla szkoły nadany został, zarząd zaprowadzony, a szkoła otwartą, rozpoczynając działalność przyjęciem 11-tu uczniów. W latach dawniej-szych projektowana szkoła koszykarska w Wojsławiu w ciągu 1896 roku została komple-tnie zorganizowaną i otwartą z początkiem października, zaś w celu dalszego poparcia i udoskonalenia przemysłu koszykarskiego, postanowiła krajowa komisya dla spraw prze-mysłowych, we wschodniej części kraju wprowadzić w życie szkołę koszykarską w Stry-chańcach w powiecie tłumackim, mając na uwadze, że w tejże okolicy istnieje już zwy-ki domowy przemysł koszykarski i że na łągach naddniestrzańskich znajduje się obfitość potrzebnej łożyny. Kwestya organizacyi szkół koszykarskich w Strychańcach i Tarnobrzegu jest w toku.

W szkole krajowej dla nauki kołodziejstwa i bednarstwa w Kamionce Strumiło-wej, przeprowadzono reorganizacyę Zakładu w ten sposób, że dział bednarski został zwi-nięty a natomiast zaprowadzony dla nauki ciesielstwa.

Oddział bednarski w ciągu 11-tu lat swego istnienia, dostarczył znaczną ilość fachowo wykształconych przemysłowców i ta właśnie okoliczność spowodowała nadzwyczajne zmniejszenie się frekwencyi uczniów. Odpowiednio do naszych warunków nadany został szkole statut organizacyjny, a faktem otwarcia oddziału ciesielskiego i licząc w ra-chubę szkołę państwową w Zakopanem, dla tej tak ważnej gałęzi przemysłu, powstał w kraju drugi zakład naukowy.

W krajowej szkole stolarskiej w Stanisławowie rozszerzono plan naukowy dodaniem czwartego roku nauki w tym celu, ażeby zadanie szkoły, obejmujące naukę stolarstwa budowlanego i meblowego, tokarstwa i rzeźbiarstwa, dało się należycie przeprowadzić. W wykonaniu uchwał, powziętych na ostatniej sesji sejmowej, przystąpiła komisya do organizacyi szkoły stolarskiej w Kalwaryi, oraz kursu nauki dla wyrobu zabawek w Jaworowie z równoczesnem zwinięciem krajowego warsztatu naukowego dla stolarstwa i wyrobu zabawek w Żywcu.

Gmina m. Kalwaryi, otrzymawszy zapewnienie bezprocentowej pożyczki w wysokości 4.000 zł., zbudowała potrzebny dom wraz z szopą na materiały i w bieżącym roku odda do szkolnego użytku. Przepisy organizacyjne nadano, a nauka, obejmująca 3-letni kurs, jeszcze w ciągu b. r. będzie rozpoczęta.

Szkoła w Żywcu z dniem 15. sierpnia 1896 została zwinięta, inwentarz szkolny przejdzie do Kalwaryi, zaś w celu uzupełnienia inwentarza, zastosowanego do potrzeb świeżo przeprowadzonej organizacyi szkoły, Wydział krajowy wstawia nadzwyczajny wydatek w wysokości 1.000 zł., który to wydatek uznając za potrzebny, komisya akceptuje. Dotychczasowy kierownik szkoły żywieckiej p. Niemczynowski, chwilowo aż do odwołania powierzona ma sobie funkcję zaprowadzenia kursu dla nauki wyrobu zabawek w Jaworowie.

W dziale przemysłu ceramicznego przedewszystkiem z przyjemnością komisya zaznacza, że krajowa stacya ceramiczna, prowadzona w przepisanych jej granicach przez kierownika inżyniera p. E. Krzena, z pożytkiem wspierała rozwój przemysłu ceramicznego w kraju.

Szkoła krajowa dla nauki garncarstwa w Kołomyi, założona pierwotnie w celu podniesienia miejscowego garncarstwa, uległa reorganizacyi; w konsekwencyi w planie naukowym obejmuje nader ważne gałęzie przemysłu ceramicznego jak n. p. kaflarstwo, wyrób rurek drenowych, dachówek i t. p. Skutek pożądany zaczynają odnosić czynione usiłowania w latach dawniejszych, dążące za pośrednictwem i wpływem warsztatu naukowego garncarskiego w Porembie, do wytworzenia drobnego przemysłu samodzielnego dla wyrobów kamionkowych, albowiem powstało dotychczas pięć pracowni i pieców, założonych przez miejscowych i okolicznych włościan garncarzy.

Szkoły dla nauki szewstwa wykazują rozwój normalny i budzą zainteresowanie w wyższej mierze od chwili, gdy władze wojskowe zaczęły powierzać robotę obuwia dla Armii drobnym przemysłowcom.

Prócz istniejących już szkół w Witkowie, Uhnowie i Starym Sączu, w bieżącym roku otwartą zostanie szkoła w Dobczycach i rokowania są w toku, mające na celu utworzenie kursu wieczornego dla nauki szewstwa w Drohobyczu; po nadto krajowa komisya przemysłowa łącznie z Towarzystwem dla dostaw do Armii, zorganizowały w roku bieżącym we Lwowie kurs 6-tygodniowy dla majstrów i czeladzi, w celu polepszenia wyrobów obuwia. Przy tej kategorii szkół, mając na względzie potrzebę podniesienia przemysłu szewskiego, ponawia komisya zdanie, że założenie szkoły szewskiej w środkowej Galicyi jest pożądane.

Jak wyżej wspomniano, szkoły szewskie, dając fachowe wykształcenie, nabrały znaczenia powierzaniem dostaw obuwia dla Armii, w tej też kwestyi komisya zaznacza, że stałe powierzanie robót obuwia dla Armii naszym drobnym przemysłowcom szewcom, przyczyni się do podniesienia przemysłu i polepszenia bytu nader znacznej ilości ubogich rodzin. Wydział krajowy i krajowa komisya dla spraw przemysłowych, uznając doniosłość nie tylko zdobycia, lecz także należytego wykonania powierzonych przemysłowcom dostaw, skutecznie poparły cele istniejącego we Lwowie Towarzystwa dla dostaw do Armii, a organizacje wspólnych warsztatów wytwórczych, za pośrednictwem kierownika szkoły w Uhnowie, umożliwiły przyjęcie i wykonanie w roku ubiegłym znacznej ilości obuwia dla Armii. Dla celów należytego wykonania obuwia, założył p. Celewicz, kierownik przy

uhnowskiej, trzy główne warsztaty wytwórcze w Kołaczycach, Łańcucie i Rozdole, a w dwunastu miejscowościach kraju przychodził z pomocą, dając szewcom odpowiednie pouczenia i wskazówki

Zgodnie z objawionem zdaniem sejmowej komisji przemysłowej, zwinięty został warsztat naukowy tkacki w Błazowej, w skutek nader niskiej frekwencji uczniów. Dotychczasowy instruktor, p. Marcin Brząk, przy uwolnieniu z zajmowanej posady, otrzymał zapewnienie, że w razie zaprowadzenia wędrownej nauki tkactwa, otrzyma funkcję fachowego nauczyciela, gdy jednak p. Brząk stale jest osiadły w Błazowej i objawił chęć prowadzenia samodzielnego przedsiębiorstwa tkackiego, postanowił Wydział krajowy przyjąć temuż z pomocą przez udzielenie pożyczki z funduszu przemysłowego i wypożyczenie niektórych krosien i przyrządów, jednak z zastrzeżeniem, że przedsiębiorstwo wytwórcze na własny rachunek zorganizuje. W sposób powyżej określony powstanie wytwórcze przedsiębiorstwo tkackie w Błazowej, które niewątpliwie zatrudni byłych uczniów zwiniętej szkoły i tymże da sposób do życia.

Nadzwyczaj ważny krok i doniosłego znaczenia dla całości przemysłu tkackiego postanowiła uczynić krajowa komisja dla spraw przemysłowych i Wydział krajowy, przyjmując wnioski teże komisji, zamierzonym rozszerzeniem krajowej szkoły tkackiej w Krośnie, przez utworzenie oddziału tkactwa mechanicznego. Pomimo przytoczenia wielu trafnych argumentów, mających popierać potrzebę utworzenia tegoż oddziału, pomiędzy interesowanymi tkaczami nie ma w tej mierze dwóch zdań i w ogóle jest nie tylko mniemanie, lecz także i pewność zupełna, że zaprowadzenie warsztatów mechanicznych i powstanie zakładów fabrycznych tkackich, spowodować musi częściowy upadek dziś już silnie rozwiniętego ręcznego przemysłu tkackiego.

Postawiwszy kwestyę zupełnie jasno, komisja biorąc na uwagę, że w kraju naszym wolny zbyt mają wszelkie wyroby przemysłowe nie tylko innych krajów koronnych, które posiadają przemysł fabryczny wysoko rozwinięty, lecz także i wyroby Królestwa węgierskiego, przeto konkurencja z wyrobami obcymi staje się dla naszego ręcznego tkacza nietylko trudną do pokonania, lecz w wielu wypadkach wprost niemożliwą, zwłaszcza, jeżeli chodzi o znaczną ilość jednolitego wyrobu. Fabryki obce wprost zalewają swymi wyrobami Galicyę, przeto ze skutkiem podjąć może konkurencyę z tymi wyrobami jedynie własny przemysł fabryczny, a przemysł ręczny ograniczyć należy do wyrobów, które na mechanicznym warsztacie wykonane być nie mogą.

Klasyczny w tej mierze przykład daje nam Towarzystwo tkackie w Glinianach. Pierwotnie wyrabiano płótna i na tych wyrobach Towarzystwo znaczne straty poniosło; zmieniawszy kierunek produkcji na wyroby wzorzyste, co do których mechanizm nie może mieć zastosowania, ma zbyt na wyroby i dobrze prosperuje.

Komisja sejmowa jest zdania, że bierne opozycje, skierowane przeciw wprowadzeniu tkactwa mechanicznego, przynajmniej nie na długo pomogą tkactwu ręcznemu, a natomiast przynieść mogą w przyszłości szkodę krajowej szkole i społeczeństwu, dlatego nic innego nie pozostaje, jak silnie popierać ten kierunek domowego przemysłu tkackiego, który bez względu na rozwój przemysłu fabrycznego, obok tego przemysłu z korzyścią dla tkactwa istnieć może jak n. p. wyrób płócien najgrubszych i wszelkich płócien i materji wzorzystych; należy jednak równocześnie stopniowo torować drogę dla przemysłu fabrycznego tem więcej, ile że przy dzisiejszej organizacji wytwórczej i handlowej w dziedzinie przemysłu tkackiego, żadne ze stowarzyszeń tkackich w kraju podjąć się nie może zamówień, obliczonych na wysoką skalę, oraz dostaw płóciennych wyrobów dla Armii.

Zanim mechanizm przyjdzie z pomocą i dozwoli, iżby krajowy przemysł tkacki wytrzymać mógł ze skutkiem konkurencyę z wyrobami obcymi, tak co do ilości produkcji jak również i jakości, należałoby obecnie wśród samodzielnie istniejących spółek i Towa-

rzystw tkackich, wprowadzić organizację, dążącą do egalizacji i w ogóle ujednostajnienia wyrobów.

Reasumując rzecz całą, odnoszącą się do zaprowadzenia oddziału tkactwa mechanicznego przy krajowej szkole tkackiej w Krośnie, komisya zaznacza, że wnioski Wydziału krajowego przyjmuje i Wysokiemu Sejmowi do uchwały przedkłada.

Rozpatrzenie działu, odnoszącego się do nauki sukiennictwa, powoduje komisję do wyrażenia opinii, że zaprowadzenie przy krajowej szkole sukienniczej w Rakszawie oddziału tkactwa mechanicznego znajduje w wyższej mierze uzasadnienie i jest niezbędne dla nauki całości techniki przemysłu sukienniczego.

Dla tkactwa ręcznego w zakresie wyrobów płóciennych, jak wspomniano wyżej, pozostają wolne od konkurencji fabrycznej płótna najgrubsze i wzorzyste tkaniny lniane i jedwabne, natomiast do wszystkich działów sukiennictwa ma zastosowanie warsztat mechaniczny, a przy dzisiejszym ustroju krajowej szkoły sukienniczej, gdzie prócz tkalni dział, obejmujący przędzalnictwo i apreturę jest prowadzony mechanicznie, wskazanem jest dla dobra szkoły i dalszego rozwoju przemysłu sukienniczego zaprowadzenie oddziału tkactwa mechanicznego.

W kwestyi zaprowadzenia oddziału tkactwa mechanicznego przy krajowej szkole sukienniczej w Rakszawie, Komisya przedstawi Wysokiemu Sejmowi do uchwały odpowiedni wniosek.

Obok omówienia zaszytych zmian w poszczególnych szkołach przychodzi zaznaczyć, że w szkole powroźniczej w Radymnie zapowiada się pomyślnie wyrób lin z włókna „Manila“, używanych do wiercenia studzien naftowych. Wyrób wytrzymał próby, okazał się dobry, a wartość zapotrzebowania tego artykułu rocznie oceniają znawcy na 100.000 zł.

Przechodząc do wyrażenia poglądu na sprawy, poruszone sprawozdaniem Wydziału krajowego i krajowej komisji dla spraw przemysłowych, zmuszoną jest komisya zarejestrować fakt zmniejszenia się frekwencji uczniów, biorąc ogólnie, a w szczególności w dziale tkackim. Na szkołach zawodowych spoczywa obowiązek wypełniać lukę w wychowaniu publicznem młodzieży, to jest wykształcić tę młodzież fachowo w pewnej kategorii przemysłu, a tem samem dążyć stopniowo lecz konsekwentnie do zastępowania obcych wyrobów wyrobami własnych, przez społeczeństwo wychowanych i wykształconych przemysłowców.

Czy szkoła zawodowa jest potrzebna i dobra tego w znacznej części ludność nie rozumie, a najlepiej może ilustrować fakt prawdziwy, który miał miejsce w pewnej gminie wiejskiej zachodniej części kraju. W gminie tej zbierano po 5 centów od numeru domu, w tym celu, ażeby za uzyskane pieniądze wystosować petycję do Monarchy z prośbą, iżby zabronił zakładania w tej gminie krajowej szkoły zawodowej. Jeżeli ludność — jak powiedziano — w przeważnej części nie ma pojęcia o celach szkoły zawodowej, toż zrozumiała jest rzeczą, dla jakich powodów frekwencya i tak nie wielka (838 ucz.) zamiast wzrastać progresywnie, wykazuje zmniejszenie i w tej sytuacji punkt ciężkości działania z natury rzeczy przejść powinien na oświecześniejsze warstwy społeczeństwa, zbliżone bądź to zawodem, stosunkami, czy też urzędowaniem, do ludu — tu powinni obywatel, ksiądz, nauczyciel, oficyalista, współdziałać i do korzystania z nauk, udzielanych w szkołach zawodowych, ludność zachęcać.

Zestawienie kursów utrzymania szkół zawodowych w kraju, wykazuje za rok 1896 skromną podwyżkę subwencji, jaką daje Skarb państwa na rzecz tychże szkół. Jeżeli się jednak zważy, że kwota 27.880 zł., dana przez Skarb państwa na rzecz szkół zawodowych, jest nieproporcjonalnie małą do sumy, przeznaczanej dla całego państwa i jest mniejszą od kosztów, jakie ponoszą czynniki miejscowe i fundusz krajowy, z tych przeto rzeczowych powodów, komisya uznaje za wskazane, ażeby Wydział krajowy w czasie właściwym domagał się dalszego podwyższenia dotacyi.

Z uznaniem podnosi komisya sejmowa szczegól, odnoszacy się do przeprowadzenia licznych lustracyi szkól w ciągu 1896 roku, gdyż sam przez się fakt zlustrowania szkoły pod względem administracyjnym i fachowym ma doniosłe znaczenie dla dotyczącego Zakładu naukowego, zacieśni bowiem stosunek pomiędzy Zarządem szkoły a Władzą nadzorczą, daje możność ocenienia skuteczności pracy, a wreszcie wczesnego zapobieżenia złemu, gdyby szkoła schodziła na niewłaściwe tory.

Pozyskanie dla przemysłu krajowego dostaw do armii stanowi jeden z bardzo ważnych postulatów sfer przemysłowych i rzemieślniczych w kraju, dlatego też Wysoki Sejm, uznając słuszność żądania, na ostatniej sesyi powziął uchwałę, wzywającą Rząd do ustanowienia w kraju komisji odbiorczych dla wszelkich dostaw do armii. Załatwiając powyższe wezwanie nadesłał c. k. Rząd odpowiedź przy dołączeniu odpisu reskryptu Ministerstwa wojny, z którego okazuje się, że artykuły spożywcze, paszę, drzewo i węgle zakupują władze wojskowe w kraju, dla odbioru powierzonych robót ze skóry zjeżdża *ad hoc* delegowana komisya do Lwowa i Krakowa, jednakowoż w kraju naszym nie ma stałych komisji odbiorczych dla wyrobów ze skóry, wełnianych i płóciennych. Nasze czynniki wpływowe, a nazwijmy po imieniu: Koło polskie w Parlamencie wiedeńskim przez swoją delegacyę powinno domagać się w czasie właściwym i to z całym naciskiem, ażeby w tak znacznym kraju koronnym — jak Galicya — ustanowiono stałe komisye odbiorcze i ułatwiano przemysłowcom otrzymanie dostaw dla Armii.

W zakończeniu sprawozdania krajowej komisji dla spraw przemysłowych, podniesioną została kwestya polecenia sejmowego z daty 24 stycznia 1896 roku, odnoszącego się do wypracowania programu dla dalszego zakładania szkól zawodowych w kraju. Wydział krajowy, wykonując uchwałę, wezwał krajową komisję przemysłową do wypracowania i przedłożenia projektu programu; z treści jednak sprawozdania tejże komisji wnioskować należy, że wykonanie natrafia na pewne trudności, dlatego też bliższe określenie sprawy, o którą chodzi, pożądanę jest dla rzeczy samej. Program, o który chodzi wypracowany fachowo, na podstawie znajomości stosunków przemysłowych w kraju, i wszechstronnych badań dotycznie istniejących szkól zawodowych w innych krajach czy też państwach, da możność poznania, w jakiej liczbie i jakiej kategorii szkoły zakładać należy. Otoż w ramach programu z zupełną swobodą działać mogą miejscowe czynniki, zawsze jednak program dalszego zakładania szkól zawodowych mieć będzie tę dobrą stronę, że w zakładaniu pewnej kategorii szkól nie pójdzie się za daleko, być może ze szkodą dla tej właśnie gałęzi przemysłu, a wreszcie wiadomem będzie, czy z uwagi na potrzeby kraju nie należałoby tworzyć szkól jeszcze tego rodzaju, co do których założenia miejscowe czynniki żądania swego nie objawiły.

W zakończeniu przedkłada komisya Wysokiemu Sejmowi do uchwały szereg wniosków, przyczem zaznacza, że w zupełności przyjmuje wnioski Wydziału krajowego, odnoszące się:

- 1) do udzielenia gminie Kalwaryi Zebrzydowskiej bezprocentowej pożyczki w wysokości 400 zł.
- 2) do przeznaczenia sumy 15.000 zł. na cel urządzenia Oddziału tkactwa mechanicznego przy krajowej szkole tkackiej w Krośnie.
- 3) do wstawienia w rubrykę XVI. wydatków budżetu krajowego I raty w kwocie 7.500 zł.
- 4) do dwóch stabilizacyi.

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z dnia 16. grudnia 1896 l. 80.361 i dołączone do niego sprawozdanie z czynności Komisji krajowej dla spraw przemysłowych w zakresie szkól i warsztatów zawodowych.¹

II. Sejm przeznacza do rozporządzenia Wydziału krajowego kwotę 4.000 zł. tytułem bezprocentowej pożyczki dla gminy Kalwaryi Zebrzydowskiej, celem umożliwienia jej wystawienia budynków na umieszczenie krajowej szkoły stolarskiej w Kalwaryi Zebrzydowskiej i wstawia tę kwotę do Rubr. XVI. wydatków budżetu krajowego na rok 1897.

III. 1) Sejm przeznacza do rozporządzenia Wydziału krajowego sumę 15.000 zł. na urządzenie oddziału tkactwa mechanicznego w krajowej szkole tkackiej w Krośnie, płatną w dwóch ratach w r. 1897 i 1898.

2) Sejm wstawia do Rubr. XVI. wydatków budżetu krajowego na r. 1897 kwotę 7.000 zł. jako I. ratę sumy ad 1) i poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby kwotę 8.000 zł. tytułem II. raty tej sumy wstawił do preliminarza budżetu krajowego na rok 1898.

IV. 1) Sejm udziela Stanisławowi Leopoldowi Maksymilianowi 3. imion Daczyńskiego, nauczycielowi rysunków w krajowej szkole gancarskiej w Kołomyi, „veniam aetatis“.

2) Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby stabilizował Stanisława Leopolda Maksymiliana 3. imion Daczyńskiego na posadzie nauczyciela rysunków w krajowej szkole gancarskiej w Kołomyi, nadanej mu prowizorycznie dekretem Wydziału krajowego z dnia 24. lipca 1890 l. 31.783, przyznał mu stałą płacę w kwocie 1.200 zł. rocznie oraz przyznał mu prawo do emerytury na równi z innymi stabilizowanymi urzędnikami krajowymi, wymienionymi w §. 12. ust. 2. lit. b) statutu emerytalnego, uchwalonego przez Sejm na posiedzeniu z 21. stycznia 1889, tudzież z zastosowaniem uchwały sejmowej z dnia 3. stycznia 1874 i pod warunkami tą uchwałą określonymi, wymierzał Stanisławowi Leopoldowi Maksymilianowi 3. im Daczyńskiego trzy pięciolecia po 150 zł. w miarę ukończenia 5, 10 i 15 lat służby, pełnionej przy tych samych stałych poborach na posadzie nauczyciela rysunków w krajowej szkole gancarskiej w Kołomyi.

Służba, policzalna do emerytury, zaczyna się liczyć od dnia 16. sierpnia 1890, do kwinkweniów zaś od dnia przyznania mu stałej płacy.

V. Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby na najbliższej sesji sejmowej przedłożył projekt zaprowadzenia oddziału tkactwa mechanicznego przy krajowej szkole sukienniczej w Rakszawie.

Lwów dnia 2go lutego 1897.

Szczepanowski
przewodniczący.

Żardecki
sprawozdawca.